

Qualitative Content Analysis of the Second Pace of the Revolution Declaration: Explaining the Psychological Role of Women in Realizing Cultural Dimensions

Sadeg Feyzzadeh ^{1*}

1. Master's Degree in General Psychology, Department of Counseling and Psychology, Imam Khomeini Educational and Research Institute, Qom, Iran.

Citation: Feyzzadeh, S. (2025). Qualitative content analysis of the second pace of the revolution declaration: Explaining the psychological role of women in realizing cultural dimensions. *Journal of Woman Cultural Psychology*, 17(66), 101-114.

<https://doi.org/10.82542/jwc.2025.1225297>

ARTICLE INFO

Received: 06.10.2025

Accepted: 30.11.2025

Corresponding Author:
Sadeg Feyzzadeh

Email:
sadeg.feizizadeh@gmail.com

Keywords:

Psychological role of women
Cultural
Second Pace of the Revolution Declaration

Abstract

The purpose of the present study was explaining psychological women role in realizing the cultural dimensions of the Second Pace Declaration of the Revolution. The research population enfolded all speeches and books of the Supreme Leader and psychological texts. The research sample embraced documents related to the psychological role of women in realizing the cultural dimensions of the Second Pace Declaration of the Revolution refering to the speeches and books of the Supreme Leader. The research method was descriptive-analytical. Data were collected through library methods and via index cards note taking. Content analysis was applied to analyze the data and manual coding was used to analyze them. Finally, the overall model data analysis was drawn using Xmind software. The research data consisted of a total of 75 primitive codes, 47 axial codes, and 13 subcategories, which were ultimately categorized into three central categories: "Science and Research", "Ethics and Spirituality", and "Lifestyle". Based on the findings of this study, the role of women in the fields of science and research, ethics and spirituality, and Islamic lifestyle was not only a practical manifestation of the psychological concepts of self-actualization and individuality, but also, as the axis of realizing the cultural dimensions of the Second Pace Declaration of the Revolution, would pave the way for individual and social excellence in Islamic society. findings revealed that the psychological explanation of the women role within the framework of the Second Pace Declaration of the Revolution can provide a comprehensive model for cultural and educational planning.

Extended abstract

Introduction: : The role of women in society has always been a subject of concern and at the same time a challenge in various societies. From a psychological perspective, women's social and cultural participation could be analyzed within the framework of concepts such as self-actualization and individuality. When women act as cultural architects of society, they not only achieve individual mental sanity, but also provide a platform for others to develop their talents. The role played by women in the three areas of science and research, ethics and spirituality, and the Islamic lifestyle is considered an objective example and practical manifestation of the same process of self-realization and individuality. In the field of science and research, by playing the role of role models and educational facilitators, women not only realize their scientific talents, but also pave the way for the scientific growth of the next generation. In the dimension of ethics and spirituality, by cultivating moral virtues in themselves and transmitting authentic values to the next generation, they contribute to the internalization of these values in the individuals of society and their institutionalization, and ultimately to the spiritual flourishing of society. In Iranian society, two types of approaches, Western and traditional, which have been accompanied by extremes, have always created problems in dealing with the issue of women's social role. The view influenced by tradition defines the role of women solely within the framework of the family and does not recognize a social status and role for her; in contrast, the Western view, which is mainly derived from feminist theories, believes that gender does not determine the enjoyment of individual and social rights and that men and women have equal rights to act in society. Considering the above mentions the purpose of the present study was to explain the psychological role of women in realizing the cultural dimensions of the Second Pace Declaration of the Revolution.

Method: The purpose of the present study was to explain the psychological role of women in realizing the cultural dimensions of the Second Pace Declaration of the Revolution. The research population included all speeches and books of the Supreme Leader and psychological texts. The research sample embraced all documents related to the psychological role of women in realizing the cultural dimensions of the Second Pace Declaration of the Revolution with reference to the speeches and books of the Supreme Leader. The research method was descriptive-analytical. Data were collected through library methods and via note taking on index cards. Content analysis was applied to analyze the data and manual coding was used to analyze them.

Results: Finally, the overall model resulting from the qualitative analysis of the data was drawn using Xmind software. The research data consisted of a total of 75 primitive codes, 47 axial codes, and 13 subcategories, which were ultimately categorized into three central categories: "Science and Research", "Ethics and Spirituality", and "Lifestyle". Based on the findings of this study, the role of women in the fields of science and research, ethics and spirituality, and Islamic lifestyle was not only a practical manifestation of the psychological concepts of self-actualization and individuality, but also, as the axis of realizing the cultural dimensions of the Second Pace Declaration of the Revolution, would pave the way for individual and social excellence in Islamic society.

Conclutions: These findings revealed that the psychological explanation of the role of

women within the framework of the Second PACE Declaration of the Revolution could provided a comprehensive model for cultural and educational planning. This role-playing is not only a social duty, but also a manifestation of deep psychological processes including self-actualization, individualization, and fostering social interest. In the field of science and research, the Supreme Leader had emphasized study, research, and learning as women's right and duty, noting that "science is the most obvious means of a country's honor and power." From a psychological perspective, this is in line with the concept of self-actualization (Goldstein, Maslow) and role modeling within the framework of Bandura's social cognition theory. When women act as scientific role models, they not only realize their talents, but also create the ground for the scientific growth of the future generation through observational learning. In the realm of ethics and spirituality, the statements of the Leader of the Islamic Revolution indicate that "the solution to the problems of any country is the spirituality and intellectual excellence of the women of that society." He considers the result of women's good ethics to be "the reform of the future generation and the continuation of the revolution."

Author Contributions: Sadeg Feyzzadeh: Designing the general framework, final review, content analysis, content editing, data collection, data analysis and corresponding author. The author reviewed and approved the final version of the article.

Acknowledgments: The author would like to express their gratitude to all those who contributed to this article.

Conflict of Interest: No conflict of interest was reported by the author in this study.

Funding: This article was not financially supported.

تحلیل محتوای کیفی بیانیه گام دوم انقلاب: تبیین نقش روان‌شناختی زنان در تحقق ابعاد فرهنگی

صادق فیض زاده^۱

۱. کارشناسی ارشد روان‌شناسی عمومی، گروه مشاوره و روان‌شناسی، موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)، قم، ایران.

چکیده

هدف از پژوهش حاضر، تبیین نقش روان‌شناختی زنان در تحقق ابعاد فرهنگی بیانیه گام دوم انقلاب بود. جامعه پژوهش، کلیه سخنرانی‌ها و کتب مقام معظم رهبری و متون روان‌شناختی را دربرمی‌گرفت. نمونه پژوهش مستندات مرتبط با نقش روان‌شناختی زنان در تحقق ابعاد فرهنگی بیانیه گام دوم انقلاب با ارجاع به سخنرانی‌ها و کتب مقام معظم رهبری بود. روش پژوهش از نوع توصیفی-تحلیلی بود. داده‌ها به شیوه کتابخانه‌ای و از طریق فیش‌برداری گردآوری شدند. جهت واکاوی داده‌ها از روش تحلیل محتوا و برای تحلیل آن‌ها از کدگذاری دستی بهره گرفته شد. در نهایت، مدل کلی حاصل از تحلیل کیفی داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار Xmind ترسیم گردید. داده‌های پژوهش در مجموع مشتمل بر ۷۵ کد بدوی، ۴۷ کد محوری و ۱۳ زیرمقوله بود که در نهایت در سه مقوله مرکزی «علم و پژوهش»، «اخلاق و معنویت» و «سبک زندگی» دسته‌بندی شدند. بر اساس یافته‌های این پژوهش، نقش آفرینی زنان در عرصه‌های علم و پژوهش، اخلاق و معنویت، و سبک زندگی اسلامی نه تنها تجلی عملی مفاهیم روان‌شناختی خودشکوفایی و تفرد است، بلکه به عنوان محور تحقق ابعاد فرهنگی بیانیه گام دوم انقلاب، زمینه‌ساز تعالی فردی و اجتماعی در جامعه اسلامی خواهد بود. این یافته‌ها نشان می‌دهد که تبیین روان‌شناختی نقش زنان در چارچوب بیانیه گام دوم انقلاب، می‌تواند الگویی جامع برای برنامه‌ریزی‌های فرهنگی و تربیتی فراهم آورد.

کلیدواژگان: نقش روان‌شناختی زنان، فرهنگی، بیانیه گام دوم انقلاب.

مقدمه

نقش‌آفرینی زنان در عرصه جامعه، همواره به‌عنوان یکی از موضوعات مورد توجه و در عین حال پرچالش در جوامع مختلف مطرح بوده است. یکی از مهم‌ترین معیارهای سنجش درجه توسعه یافتگی فرهنگی (cultural development) یک جامعه را می‌توان در میزان اهمیت و اعتباری دانست که زنان آن کشور دارا می‌باشند (Omid et al., 2024). از منظر روان‌شناختی (psychological)، مشارکت اجتماعی و فرهنگی زنان را می‌توان در چارچوب مفاهیمی نظیر خودشکوفایی و تفرد مورد تحلیل قرار داد. گلدشتاین به عنوان مبدع اصطلاح خودشکوفایی، آن را تمایل به زیستن تا بالاترین سطح توانایی‌های فرد می‌داند؛ فرآیندی که در آن تمامی ظرفیت‌های شخص شکوفا می‌شود (Gopinath, 2020). هنگامی که زنان به عنوان معماران فرهنگی جامعه عمل می‌کنند، نه تنها به سلامت روان فردی دست می‌یابند، بلکه بستری فراهم می‌سازند که دیگران نیز بتوانند استعدادهای خود را شکوفا کنند. در عرصه سبک زندگی اسلامی، نیز با طراحی و اجرای الگوهای زندگی سالم، بستر مناسبی برای تحقق سلامت روانی و اجتماعی فراهم می‌آورند (Fasihi et al., 2015).

نقش‌آفرینی زنان در سه حیطه علم و پژوهش، اخلاق و معنویت، و سبک زندگی اسلامی، مصداق عینی و تجلی عملی همان فرآیند خودشکوفایی و تفرد محسوب می‌شود. این سه حیطه در واقع عرصه‌های تجلی همان قوه‌هایی هستند که Goldstein (1939) از به فعل درآمدن آن‌ها سخن می‌گوید. در حیطه علم و پژوهش، زنان با ایفای نقش الگویی و تسهیل‌گری آموزشی، نه تنها به تحقق استعدادهای علمی خود می‌پردازند، بلکه زمینه را برای رشد علمی نسل بعد فراهم می‌کنند. به طور خاص، نظریه شناخت اجتماعی (Bandura, 1963) بر اهمیت مشاهده، اجرای رفتاری و انگیزه تأکید دارد. در بعد اخلاق و معنویت، آنان با پرورش فضایل اخلاقی در خود و انتقال ارزش‌های اصیل به نسل بعد، به درونی‌سازی این ارزش‌ها در افراد جامعه و نهادینه‌سازی آن و در نهایت به شکوفایی معنوی جامعه کمک می‌کنند (Kaviani, 2016). این نقش‌آفرینی چندبعدی در حقیقت تجسم عینی همان فرآیند پیچیده و چند بعدی خودشکوفایی است که Goldstein (1939) از آن سخن می‌گوید. در جامعه ایران دو نوع برخورد غربی و سنتی که همراه با افراط و تفریط بوده‌اند، در مواجهه با مسئله نقش‌آفرینی اجتماعی زنان همواره مشکلاتی را به وجود آورده‌اند. دیدگاه متأثر از سنت، نقش زن را صرفاً در چارچوب خانواده تعریف نموده و برای وی جایگاه و نقش اجتماعی قائل نیست؛ در مقابل، دیدگاه غربی که عمدتاً از نظریه‌های فمینیستی نشأت گرفته، معتقد است جنسیت تعیین‌کننده بهره‌مندی از حقوق فردی و اجتماعی نبوده و زن و مرد به‌صورت مساوی حق فعالیت در عرصه اجتماع را دارا می‌باشند (Dara & Sadeghi, 2022).

پس از پیروزی انقلاب اسلامی و با شعار بازگشت به اسلام ناب محمدی (ص) از سوی امام خمینی (ره)، احیای شخصیت زن مسلمان چه در عرصه نظر و چه در عمل جلوه‌گر شد. از جنبه نظری، آراء و نظریات جدیدی در مورد زن و ارزش‌های او پدید آمد و در حوزه عمل نیز، زنان در عرصه‌های مختلف سیاسی، فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی پا به پای مردان در سرنوشت جامعه نقش‌آفرین شدند (Khamenei, 2019). در گفتمان مقام معظم رهبری، فرهنگ یعنی «باورهای مردم، ایمان مردم، عادات مردم، آن چیزهایی که مردم در زندگی روزمره با آن سروکار دائمی دارند و الهام‌بخش مردم در حرکات و اعمال آن‌ها است» (Mirzazadeh Ahmad Bigloo et al., 2023). ایشان در تعریف دیگری با تعبیر فرهنگ به‌عنوان شاکله می‌فرمایند: «در حقیقت فرهنگ است که هویت و شاکله معنوی یک ملت را معین می‌کند. طبعاً این فرهنگ شاخص‌های مصداقی دارد؛ شاخص‌های مصداقی آن عقاید است، اخلاق است، آداب است، رفتارهای اجتماعی است، رفتارهای فردی است، خلیقات و خصال ملی است، این‌ها شاخص‌های آن هویت معنوی است» (Jahanbin, 2019). در حقیقت، یکی از دستاوردهای اساسی انقلاب اسلامی، تبدیل فرهنگ سیاسی محدود در جامعه زنان به فرهنگ مشارکتی است که در آن زن به‌عنوان عضوی فعال در جامعه حاضر می‌شود. این نقش‌آفرینی و تعالی زن، در ادوار بعد نه تنها افول نمود، بلکه شکلی کامل‌تر به خود گرفته و رشدی فزاینده یافت. با ژرفاندیشی و تعمق در «بیانیه گام دوم انقلاب» (Statement of the Second Step of the Revolution) که از سوی مقام معظم رهبری صادر گردید و می‌توان آن را منشور انقلاب اسلامی در نقطه

عطف چهل‌سالگی دانست، این حقیقت آشکارتر می‌شود. در مقاله‌ای تحت عنوان «نقش زنان در تحقق گام دوم انقلاب با اتکا به بیانات مقام معظم رهبری» به مطالعه مسئولیت‌های زنان مسلمان در حوزه‌های فردی، خانوادگی، اجتماعی و سیاسی با توجه به مفاد بیانیه گام دوم انقلاب و سخنرانی‌های مقام معظم رهبری پرداختند. در مقاله «نقش اجتماعی زنان در بیانیه گام دوم انقلاب» به نقش‌آفرینی زنان در پنج عرصه اجتماعی، علم و پژوهش، اخلاق و تربیت، اشتغال، فعالیت سیاسی و مبارزه مجاهدانه اشاره نموده‌اند (Dara & Sadeghi, 2022). با عنایت به موارد فوق‌الذکر، هدف پژوهش حاضر، تبیین نقش روان‌شناختی زنان در تحقق ابعاد فرهنگی بیانیه گام دوم انقلاب بود.

روش

روش پژوهش، جامعه آماری و روش نمونه‌گیری متون

روش پژوهش توصیفی-تحلیلی است. جامعه پژوهش، کلیه سخنرانی‌ها و کتب مقام معظم رهبری و متون روان‌شناختی را دربرمی‌گرفت. نمونه پژوهش مستندات مرتبط با نقش روان‌شناختی زنان در تحقق ابعاد فرهنگی بیانیه گام دوم انقلاب با ارجاع به سخنرانی‌ها و کتب مقام معظم رهبری بود.

روش اجرا

گردآوری داده‌ها به شیوه اسنادی صورت گرفت و برای تحلیل اطلاعات از روش تحلیل محتوا استفاده شد. پس از جمع‌آوری مطالب مرتبط با پژوهش از بیانات مقام معظم رهبری، در ابتدا کدگذاری مقدماتی انجام پذیرفت. بدین‌صورت که با برجسته‌سازی عبارات‌های مهم، بخش‌های «کدپذیر» مشخص شدند. و در فرآیند کدگذاری اولی، داده‌ها به‌صورت دقیق مورد بررسی قرار گرفتند و سپس با توجه به ملاک تشابه موضوعی و مفهومی دسته‌بندی شده و در قالب کدهای محوری قرار گرفتند. در فرآیند کدگذاری محوری، کلیه کدهای محوری با توجه به ارتباط معنایی در قالب زیرمقوله‌ها جایگزین شدند. در نهایت، در مرحله کدگذاری انتخابی، تمامی کدهای زیرمقوله با توجه به قرابت موضوعی آن‌ها، در قالب مقوله‌های مرکزی دسته‌بندی شدند.

یافته‌ها

طبق داده‌ها، در مجموع ۷۵ کد اولیه، ۴۷ کد محوری، ۱۳ زیرمقوله و ۳ مقوله مرکزی به دست آمد که در ذیل به آن‌ها پرداخته شد:

Table 1.
Coding and categorization of the central categories

حیطه اصلی	مقوله‌های مرکزی	زیرمقوله‌ها	کدهای محوری
۱. زنان ۲. بیانیه گام دوم انقلاب ۳. نقش اجتماعی زنان	۱. ارزش علم آموزی و پژوهش زنان	۱. علم و معرفت؛ از برترین ارزش‌های اسلامی برای زن مسلمان	۱: علم و معرفت؛ از برترین ارزش‌های اسلامی برای زن مسلمان
			۲: انس با کتاب؛ موجب آشنایی زن از حقوق خویش
			۳: معرفت و سواد؛ ابزار اقتدار زنان
			۴: پیشرفت زن؛ دستیابی به مقامات عالی علمی، فقهی و فلسفی
			۵: احترام واقعی به زن؛ زمینه سازی برای بروز استعدادهاى علمى و پژوهش زنان

۱: حقوق مساوی زن و مرد برای تحصیل در دین اسلام		
۲: تأمین فرصت‌های علم آموزی و رشد زنان؛ خواست دین		
۳: تشویق زنان به کسب علم در اسلام	۲: دین و علم آموزی زنان	
۴: وجود بانوان نخبه؛ موفقیت نگاه اسلام به زنان		
۵: حضور زنان در عرصه‌های علمی؛ ناشی از حاکمیت اسلام در ایران		
۱: حضور دانشمندان اسلامی زن در عرصه‌های علمی؛ آبروی انقلاب		
۲: وجود زنان دانشمند حوزوی و دانشگاهی؛ نشان دهنده موفقیت و سربلندی جمهوری اسلامی	۳: انقلاب اسلامی و علم آموزی و پژوهش زنان	
۳: هنر انقلاب؛ دستیابی زنان به مراتب عالی علمی و ادبی		
۴: وجود زنان پژوهشگر؛ مایه افتخار نظام اسلامی		
۱: علم آموزی با هدف نهایی کسب معرفت و رشد فکری	۴: اصول علم آموزی و پژوهش زنان	
۲: تحصیل در رشته‌های متناسب با ساختمان وجودی زنان		
۳: مفید و مورد علاقه بودن؛ از ملاک‌های انتخاب رشته توسط دختران		
۱: تحصیل حق زنان است و جلوگیری از علم آموزی و شکوفایی استعداد علمی؛ ظلم به زنان	۵: حقوق فردی- اجتماعی و علم آموزی زنان	
۲: منافع نداشتن وظایف خانه داری زنان با تحصیل و علم آموزی او		
۳: لزوم ایجاد فرصت‌های تحصیل قشر بانوان		
۱: مطالعه و تحقیق؛ از وظایف حتمی زنان	۶: وظایف زنان در قبال علم آموزی و پژوهش	
۲: علم آموزی با رعایت کامل موازین اخلاقی		
۳: ضرورت تحصیل زنان در رشته‌های مختلف پزشکی		
۱: اولویت تحصیل در رشته پزشکی برای زنان	۷: اولویت‌های علم آموزی و پژوهش زنان	
۲: اهمیت تحصیل زنان در علوم دینی		
۳: ضرورت اجتهاد برخی زنان؛ برای فهم احکام مختص زنان		
۱: رشد اخلاقی و معنوی زنان؛ خواست اصلی اسلام	۱: اسلام و اخلاق و معنویت زنان	
۲: دارا بودن ارزش‌های اخلاقی؛ ویژگی زن مسلمان		
۳: حیثیت معنوی؛ مهمترین خصیصه زنان		
۱: تلاش برای رشد اخلاقی و معنوی؛ وظیفه زنان	۲: وظایف زنان در قبال اخلاق و معنویت	
۲: حفظ حجاب؛ راهی برای دستیابی به مراتب معنوی		
۳: ارزش حقیقی زنان: ایجاد محیط معنوی در خانواده برای خود، همسر و فرزندان		
۱: تربیت بهتر فرزندان، محیط گرم خانواده و جامعه پیشرفته؛ در گرو کمالات معنوی و اخلاقی زنان	۳: کارکرد اخلاق و معنویت زنان	
۲: حل مشکلات و اصلاح جامعه؛ از طریق معنویت زنان		
۳: اصلاح نسل آینده؛ به واسطه اخلاق خوب زنان		

۱: علم و پژوهش

۲: اخلاق و معنویت

نقش زنان در تحقق ابعاد فرهنگی بیانیه گام دوم انقلاب

۱: شناخت و پرهیز از فرهنگ غربی؛ وظیفه زنان		
۲: لزوم پرهیز از تجمل‌گرایی توسط زنان		
۳: آگاهی دهی جامعه زنان به قشر بانوان؛ راه مقابله با فرهنگ غربی	۱: وظایف زنان در جهت سبک زندگی	ابعاد فرهنگ زندگی
۴: لزوم الگوگیری توسط زنان در سبک زندگی		
۵: ضرورت الگو شدن زنان صاحب منصب در ساده زیستی		
۱: تبعیت از فرهنگ و سبک زندگی غربی؛ ناشی از بی‌سوادی و کم‌معرفتی	۲: عوامل تبعیت از سبک زندگی غربی	
۲: خلأهای ذهنی عامل سوق یافتن زنان به الگوهای غربی		
۱: سادگی و اجتناب از مادیات؛ از عوامل خوشبختی		
۲: تجمل‌گرایی و مدگرایی؛ از اصلی‌ترین عوامل انحراف جامعه و زنان		
۳: رقابت در تجملات؛ عامل افول معنویات	۳: پیامدهای انواع سبک زندگی	
۴: سرگرم شدن به لوازم سبک زندگی غربی؛ مانع کمال و تعالی زنان		
۵: تجملات و مدگرایی؛ عامل کم‌ارزشی زنان		

طبق جدول ۱، دسته‌بندی مقوله‌ها در حیطه نقش زنان در تحقق ابعاد فرهنگی بیانیه گام دوم انقلاب را نشان می‌دهد که در ادامه، تحلیل واژگان مندرج در مقولات مرکزی، ابعاد نقش‌آفرینی زنان در حیطه مذکور را بیش‌تر نمایان می‌سازد.

علم و پژوهش

علم و پژوهش، یکی از محورهای مهم و اولین سرفصل پایانی بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی است. مقام معظم رهبری، دانش را آشکارترین وسیله عزت و قدرت یک کشور معرفی نموده‌اند. تحصیل زنان، یکی از حوزه‌های بحث‌برانگیز دوره معاصر است که دربرگیرنده نظرات و دیدگاه‌های گوناگونی بوده است. برخی، زن بودن را به معنای در خانه ماندن و مراقبت از فرزندان و صرفاً رسیدگی به امور منزل تعریف می‌کنند و لذا معتقدند که زنان نیاز به آموزش ندارند. حال آنکه آموزش زنان حتی بیش از مردان حائز اهمیت است، چرا که زنان مادران نسل آینده هستند و بی‌سوادی آن‌ها منجر به بی‌سوادی نسل آینده خواهد شد (Rashid & Kumari, 2016). همچنین، برخی یافته‌های پژوهشی گویای ارتباط معنادار میان سطح تحصیلات و وضعیت سلامت می‌باشند. افراد دارای تحصیلات عالی، عموماً احساس کنترل بیشتری بر زندگی و سلامت خویش گزارش می‌دهند و همزمان، از سطوح بالاتری از حمایت اجتماعی بهره‌مند می‌گردند. (Kaviani (2012 در مقیاس روان‌شناختی سبک زندگی اسلامی، «تفکر و علم‌آموزی» را به‌عنوان یکی از شاخص‌های اصلی این سبک زندگی معرفی کرده است. در حوزه دانش و پژوهش، کنشگری زنان در مقام الگوهای اثرگذار و تسهیل‌گران عرصه آموزش، علاوه بر بالفعل ساختن ظرفیت‌های علمی ایشان، مقوم زیرساخت‌های رشد علمی نسل آینده نیز هست. بن‌دورا در نظریه شناخت اجتماعی خود، مشاهده و الگوبرداری را سنگ بنای یادگیری می‌داند. مصداق عینی این نظریه را می‌توان در خانواده مشاهده کرد برای نمونه، زمانی که والدین اشتیاق خود را به امور علمی ابراز می‌کنند، کودکان نه تنها از طریق مشاهده این علاقه

را فرا می‌گیرند، بلکه مزایای مشارکت در عرصه علم را نیز درونی می‌سازند. والدین ممکن است با بردن کودک به موزه علوم، بر علاقه و اعتماد به نفس کودک در یادگیری علوم تأثیر بگذارند و ممکن است با توضیح نمایشگاه‌ها، علاقه کودک را بیشتر تقویت کنند (Tenenbaum & Leaper, 2003). در گفتمان انقلاب اسلامی که برگرفته از مبانی اسلامی است، تحصیل و علم‌آموزی حق مسلم زن شمرده شده است. مقام معظم رهبری فرموده‌اند: «از نظر اسلام، میدان فعالیت و تلاش علمی و اقتصادی و سیاسی برای زنان، کاملاً باز است. اگر کسی با استناد به بینش اسلامی بخواهد زن را از کار علمی محروم کند، از تلاش اقتصادی بازدارد، یا از تلاش سیاسی و اجتماعی بی‌نصیب سازد، به خلاف حکم خدا عمل کرده است» (Khamenei, 2012). از نظر ایشان، علم‌آموزی و کسب معلومات باید توسط خود بانوان جدی گرفته شود و زنان باید به تحصیل و علم‌آموزی اهمیت دهند. بنابر روایات اسلامی، یادگیری و علم‌آموزی بر همه مردان و زنان واجب است. از این روست که رهبر معظم انقلاب، سوادآموزی را وظیفه دختران دانسته‌اند. (Khamenei, 2018) تا بدان جا که فرموده‌اند: زن‌ها و دختران را به درس خواندن و تحصیلات عالیه وادار کنید (Khamenei, 2019). بر اساس آنچه ذکر شد، یکی از مهم‌ترین رسالت‌های زنان در گام دوم انقلاب که به تعبیر مقام معظم رهبری مرحله خودسازی، جامعه‌پردازی و تمدن‌سازی است، کسب علم و دانش و بهره‌گیری از آن در راه تحقیق و جهاد می‌باشد (Peykar & Shaygan, 2002).

اخلاق و معنویت

دومین مقوله از توصیه‌های مقام معظم رهبری در بیانیه گام دوم انقلاب، اختصاص به اخلاق و معنویت دارد. اخلاق و معنویت، یکی از مؤلفه‌های زندگی روزمره است و عموم مردم با آن درگیر هستند. مقام معظم رهبری به برخی مصادیق اخلاق اشاره نموده‌اند: «اخلاق یعنی چه؟ یعنی حلم و بردباری، صبر و مقاومت، صدق و صفا، شجاعت و فداکاری، طهارت و پاک‌دامنی» (Mirzaei & Norouzi, 2016). شخصیت‌سازی و یادگیری ارزش‌های اخلاقی، به‌عنوان یکی از اساسی‌ترین اهداف تعلیم و تربیت مورد تأکید قرار گرفته است (Omidi et al., 2024). در عرصه اخلاق، زنان با پرورش فضایل در خویش و انتقال ارزش‌های اصیل به نسل آینده، به درونی‌سازی و نهادینه‌سازی این ارزش‌ها در بافت جامعه یاری می‌رسانند. در تبیین این مسئله می‌توان گفت که والدین رفتار کودکان را از همان سال‌های ابتدایی، نخست با تشویق و تنبیه کنترل می‌کنند و از این طریق اطاعت از قوانین اخلاقی را تضمین می‌نمایند. والدین به جای اعمال زور یا مضایقه محبت، از «روش استقرایی» استفاده می‌کنند. این روش شامل ترغیب کودک به همدلی و تبیین پیامدهای رفتار برای دیگران است. این رویکرد بیش از تنبیه و تشویق صرف بر رفتارهای دارای نفع اجتماعی تأثیر دارد، زیرا به‌صورت بنیادین باعث القای همدلی می‌گردد (Argyle, 2000).

در تعریف معنویت، Stoll (1989) دو مؤلفه برای معنویت شناسایی کرده است: مؤلفه عمودی که شامل رابطه شخص با یک قدرت برتر است و مؤلفه افقی، که شامل رابطه فرد با خود، محیط و دیگران می‌شود (Mayers & Johnston, 2008). برخی معتقدند که نتیجه معنویت، یافتن معنا و هدف در زندگی خواهد بود (Tanyi, 2002). در دوران معاصر، مفهوم «معنویت» به اصطلاحی رایج تبدیل شده است. این مفهوم غالباً به جای «دین» به کار گرفته می‌شود، بی‌آنکه تمایز روشنی بین این دو قائل شوند (Hood et al., 2009). می‌توان گفت معنویت و اخلاق، نیاز اصلی هر جامعه به‌عنوان جهت‌دهنده کلیه حرکات و فعالیت‌های فردی و اجتماعی اعضای آن جامعه است. می‌توان یکی از مهم‌ترین وظایف زنان را، رشد معنوی و اخلاقی دانست. مطالعات جامعه‌شناختی در حوزه دین نشان می‌دهد که بر اساس شاخص‌های سنجش مختلف، زنان به طور معمول سطح دینداری بالاتری نسبت به مردان نشان می‌دهند (Nelson, 2009). در حوزه معنویت، زنان با تجلی‌بخشی عینی به ارزش‌های متعالی و انتقال مستقیم این مفاهیم به نسل بعد، نه تنها به تعمیق معنویت در قلمرو فردی می‌پردازند، بلکه به تثبیت و تداوم آن در ساختار اجتماعی نیز کمک می‌کنند. از منظر روان‌شناختی، این پدیده را می‌توان با توجه به نقش محوری خانواده در تربیت دینی تبیین کرد. مشارکت فعال اعضای خانواده در مناسک دینی، همسویی والدین در باورهای

مذهبی، و حضور کودکان در فضاهای دینی همراه والدین، همگی از عوامل مؤثر در انتقال موفق ارزش‌های دینی به نسل جدید محسوب می‌شوند (Naroui Nosrati et al., 2024).

از دیدگاه مقام معظم رهبری، اصلاح جهت اخلاقی، وظیفه اول زنان است و زنان باید ابتدا به حل آن اقدام نمایند (Khamenei, 2019). می‌توان بیان داشت که تداوم زندگی اجتماعی و رشد جامعه در بستر سلامت معنوی و اخلاقی پایدار امکان‌پذیر است که زنان نقشی اساسی در تحقق این هدف ایفا می‌کنند. از همین روست که مقام معظم رهبری، تربیت فرزندان خوب، ایجاد خانواده پویا و مستحکم و همچنین پیشرفت جامعه را در گرو کمالات معنوی و اخلاقی زنان دانسته‌اند (Khamenei, 2018). از این رو، امروزه که نظام اسلامی حیات جدید اسلامی و انقلابی خویش را شاهد است، یکی از اصلی‌ترین وظایف زنان، تلاش برای رشد اخلاقی و معنوی می‌باشد.

سبک زندگی

Adler (1929) روان‌شناسی که به عنوان مبتکر واژه سبک زندگی در سال ۱۹۲۹ نام برده شده است. او سبک زندگی را مجموعه ارزش‌ها، علایق، دانش و اعمال می‌داند که فردیت فرد را در پی دارد (Jansen et al., 2011). از دیدگاه Adler (1929)، هر کاری که انجام می‌دهیم به وسیله سبک زندگی منحصر به فرد شکل می‌گیرد و تعیین می‌شود. سبک زندگی، شیوه‌ای است که توسط مردم، گروه‌ها و ملت‌ها استفاده می‌شود و در متون جغرافیایی، اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و مذهبی خاص شکل گرفته است (Farhud, 2015). در گفتمان مقام معظم رهبری، به مناسبت‌های گوناگون به مؤلفه سبک زندگی اشاره شده و بیانیه گام دوم انقلاب، بهترین فرصت را برای تبیین دقیق این کلیدواژه گشوده است. ایشان در پایان این بیانیه به صراحت فرموده‌اند که تلاش غرب برای ترویج سبک زندگی غربی در ایران، زیان‌های جبران‌ناپذیر اخلاقی، اقتصادی، دینی و سیاسی به جای گذاشته است و برای مقابله با آن، به جهاد همه‌جانبه و هوشمندانه نیاز هست (Sorani et al, 2023). توجه مکرر مقام معظم رهبری به مسئله سبک زندگی و تأکید ایشان بر تفصیل و تبیین آن، نشانگر اهمیت این مسئله و جایگاه آن در جامعه ایرانی است. نوع سبک زندگی، پیامدهای مثبت و منفی فراوانی بر سلامتی جسمانی و روانی افراد به دنبال دارد. برای مقابله با سبک زندگی غربی و تحقق سبک زندگی اسلامی، کلیه افراد جامعه سهیم هستند و در این میان، نقش زنان از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. در عرصه سبک زندگی اسلامی، زنان با طراحی و اجرای الگوهای زندگی مبتنی بر تعالیم دینی، نقش‌آفرینی می‌کنند. در عرصه سبک زندگی اسلامی، زنان با طراحی و اجرای الگوهای زندگی مبتنی بر تعالیم دینی، نقش‌آفرینی می‌کنند این الگوها که بر اساس اصولی چون اعتدال، تقوا، مسئولیت‌پذیری اجتماعی و توجه به حقوق متقابل شکل می‌گیرد، و تنها منحصر به عبادات فردی نبوده، بلکه کلیه شئون زندگی از تغذیه و پوشش تا تعاملات خانوادگی و اجتماعی را در بر می‌گیرد. پیاده‌سازی این چارچوب منسجم، بستر مناسبی را برای تحقق و ارتقای سلامت روانی (مانند کاهش اضطراب ناشی از سبک زندگی مادی و تقویت معنایابی) و سلامت اجتماعی (از طریق تقویت پیوندهای خانوادگی و احساس تعلق جمعی) فراهم می‌آورد. از منظر Adler (1929)، برجسته‌ترین ویژگی تیپ شخصیتی ثمربخش، «مشارکت اجتماعی» است که در نهاد انسان ریشه دارد. وی بر این باور بود که سلامت روان و عملکرد مطلوب افراد، وابسته به ارضای نیاز بنیادین به احساس تعلق است. وی همچنین به نقش محوری مادر در پرورش حس همکاری اجتماعی کودک تأکید کرده و معتقد بود مادر در تقویت این حس و دیگر ابعاد شخصیت فرزند، نقشی تعیین‌کننده ایفا می‌کند (Schultz & Schultz, 2017). در همین زمینه، مقام معظم رهبری، یکی از اصلی‌ترین وظایف زنان را آشنایی با فرهنگ و سبک زندگی غربی، پرهیز از آن و همچنین تبیین آن برای جامعه بانوان دانسته‌اند (Khamenei, 2012). ایشان در ضمن بیاناتی، محرومیت از سواد (Khamenei, 2018)، نداشتن الگوی اسلامی و خلأهای ذهنی (Khamenei, 2014) را به عنوان عوامل تبعیت از فرهنگ غربی معرفی نموده‌اند. فرهنگی که گرایش به آن، یکی از بزرگترین عوامل انحراف جامعه و زنان و افول معنویات است. بنابراین، با توجه به اهمیت مسئله، می‌توان بیان داشت که یکی از اصلی‌ترین محورهای نقش‌آفرینی بانوان در گام دوم انقلاب و تحقق سند الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت بر اساس بیانات مقام

معظم رهبری، محور سبک زندگی اسلامی-ایرانی است. بر اساس تحلیل داده‌های کیفی، چارچوب کلی نقش‌آفرینی زنان در ابعاد فرهنگی بیانیه گام دوم انقلاب مشخص شد که نمودار ۱ نشانگر آن است.

Figure 1: general model of the women role in reallaization of cultural diemention in revolution second pace declaration

بحث و نتیجه گیری

یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که نقش زنان در تحقق ابعاد فرهنگی بیانیه گام دوم انقلاب، در سه عرصه «علم و پژوهش»، «اخلاق و معنویت» و «سبک زندگی اسلامی» از چارچوب نظری مستحکمی در روان‌شناسی برخوردار است. این نقش‌آفرینی، نه تنها یک وظیفه اجتماعی، بلکه تجلی فرآیندهای عمیق روان‌شناختی شامل خودشکوفایی، تفرد و پرورش علاقه اجتماعی است. در عرصه علم و پژوهش، مقام معظم رهبری با اشاره به اینکه «علم، آشکارترین وسیله عزت و قدرت یک کشور است»، بر مطالعه، تحقیق و علم‌آموزی به‌عنوان حق و تکلیف زنان تأکید کرده‌اند. از منظر روان‌شناختی، این امر با مفهوم خودشکوفایی (Goldstein (1939) و الگوسازی در چارچوب نظریه شناخت اجتماعی (Bandura (1963) می‌باشد. هنگامی که زنان به‌عنوان الگوهای علمی عمل می‌کنند، نه تنها استعدادهای خود را محقق می‌سازند، بلکه از طریق یادگیری مشاهده‌ای، زمینه رشد علمی نسل آینده را نیز پدید می‌آورند. در قلمرو اخلاق و معنویت، بیانات رهبر انقلاب اسلامی حاکی از آن است که «راه حل مشکلات هر کشوری، معنویت و تعالی فکری زنان آن جامعه است». ایشان نتیجه اخلاق نیکوی بانوان را «اصلاح نسل آینده و تداوم انقلاب» می‌دانند. پرورش فضایل اخلاقی و انتقال ارزش‌های معنوی نه تنها سبب درونی‌سازی این ارزش‌ها در نسل بعد می‌شود، بلکه به شکوفایی شخصیت و سلامت روانی زنان و جامعه منجر می‌گردد. در حوزه سبک زندگی اسلامی، مقام معظم رهبری سبک زندگی را «بخش حقیقی تمدن نوین اسلامی»

برشمرده و بر نقش محوری زنان در ترویج سادگی، پرهیز از تجمل و دوری از الگوهای غربی تأکید فرموده‌اند. از نگاه روان‌شناسی، رعایت اصول سبک زندگی اسلامی (همچون قناعت، تعادل و توجه به حقوق متقابل) به کاهش اضطراب‌های ناشی از زندگی مصرف‌گرا کمک کرده و احساس تعلق و معناداری را تقویت می‌کند. این موضوع با نیاز فطری انسان به معناجویی و تعامل اجتماعی سازنده پیوند عمیقی دارد. در مجموع، یافته‌ها حاکی از آن است که نقش‌آفرینی زنان در این سه عرصه که در گفتمان بیانیه گام دوم مورد تأکید قرار گرفته از پشتوانه‌های علمی در روان‌شناسی برخوردار بوده و تحقق آن، همسو با سلامت روان فردی و تعالی اجتماعی است. تلفیق دیدگاه‌های مقام معظم رهبری با مبانی روان‌شناختی، می‌تواند الگویی اثرگذار برای برنامه‌ریزی‌های فرهنگی و آموزشی در راستای تحقق تمدن نوین اسلامی باشد.

سهیم نویسندگان: صادق فیض زاده: طراحی چارچوب کلی، بررسی نهایی، تحلیل مطالب، تدوین محتوا، جمع‌آوری داده‌ها و نویسنده مسئول. همه نویسندگان نسخه نهایی مقاله را مورد بررسی قرار داده و تأیید نموده‌اند.

سپاسگزاری: نویسنده مراتب تشکر خود را از همه‌کسانی که در انجام این مقاله نقش داشته‌اند اعلام می‌دارد.

تعارض منافع: در این پژوهش هیچ‌گونه تعارض منافع توسط نویسنده گزارش نشده است.

منابع مالی: این مقاله از حمایت مالی برخوردار نبوده است.

Resources

- Adler, A. (1929). *The Science of Living*. Greenberg. the University of Michigan. URL: <https://B2n.ir/gx9656>.
- Argyle, M. (2000). *Psychology and Religion*. Routledge. URL: <https://B2n.ir/rt8932>.
- Bandura, A., Walters, R.H., (1963). *Social Learning and Personality Development*. New York. Holt. Rinehart and Winston. URL: <https://B2n.ir/gn6221>.
- Dara, Jalil., Sadeghi, Elahe. (2022). The social role of women in the declaration of the second step of the Islamic Revolution; A study of the views of Ayatollah Khamenei. *Quarterly Journal of Socio-Cultural Strategy*, 10(41), 687-720. [Persian] URL: <https://B2n.ir/bs2190>,
- Farhud, Dariush. (2015). Impact of Lifestyle on Health. *Journal of Public Health*, 44(11), 1442-1444. URL: <https://B2n.ir/bh6524>.
- Fasihi, A., Sharafuddin, S. H., Nazari, N., Javadi, M. A., Nazari, M. A., Danesh, A., Shafaq, Gh. (2015). *Islamic Lifestyle Indicators*. Qom, Imam Khomeini Educational and Research Institute (RA). [Persian] URL: <https://B2n.ir/tk2942>.
- Goldstein, K. (1939). *The Organism*. New York, NY. American Books. URL: <https://B2n.ir/we4778>.
- Gopinath, R. (2020). Prominence of self-actualization in organization. *International Journal of Advanced Science and Technology*, 29(3), 11591-11602. URL: <https://B2n.ir/wu9642>
- Hood, J. R, Ralph, W., Hill, Peter C., & Spilka, Bernard. (2009). *The psychology of religion an empirical approach*. Fourth Edition. The Guilford Press. URL: <https://B2n.ir/dr9546>.
- Jahanbin, F. (2019). *Garden of Culture*. Tehran. Islamic Revolution. [Persian] URL: <https://B2n.ir/fh5355>.

- Jansen, S. J.T., Coolen, H. C. C. H., & Goetgeluk, R. W. (2011). *The Measurement and Analysis of Housing Preference and Choice*. Springer Dordrecht Heidelberg London New York. URL: <https://B2n.ir/hn5516>.
- Kaviani, M. (2012). *Islamic lifestyle and its measurement tools*. Qom. Hajj and University Research Institutem. [Persian] URL: <https://B2n.ir/sm2515>.
- Kaviani, M. (2016). *Islamic Lifestyle Textbook (with a Prescriptive Approach)*. Hawza and University Research Center. [Persian] URL: <https://B2n.ir/qu3598>.
- Khamenei, S. A. (2012). *Women and the Recovery of True Identity; Selected Statements of His Holiness Ayatollah Seyyed Ali Khamenei*. Tehran, Islamic Revolution. [Persian] URL: <https://B2n.ir/pe7057>.
- Khamenei, S. A. (2014). *The Role and Mission of Women 2; The Model of Women. compiled by Amir Hossein Bankipour*. Tehran, Islamic Revolution. [Persian] URL: <https://B2n.ir/zu4784>.
- Khamenei, S. A. (2018). *The Light of Science*. Tehran, Islamic Revolution. [Persian] URL: <https://B2n.ir/ws1594>.
- Khamenei, S. A. (2019). *The Position and Issues of Women in Islamic Culture and Modernity*. Compiled by Amir Hossein Bankipour. Tehran. Islamic Revolution. [Persian] URL: <https://B2n.ir/fw3632>.
- Mayers, C., & Johnston, D. (2008). Spirituality: The emergence of a working definition for use within healthcare practice. *Implicit Religion*, 11(3), 265-275. DOI: <https://doi.org/10.1558/imre.v11i3.265>.
- Mirzaei, S., & Norouzi, R. A. (2016). An analysis of the components of moral education from the perspective of the Supreme Leader. *Ethical Knowledge*, 2(18), 77-100. [Persian] URL: <https://B2n.ir/sr7163>.
- Mirzazadeh Ahmad Bigloo, Faramarz., Kamalizadeh, Mohammad., Safarbeigi, Hamzeh. (2023). The relationship between the concept of modern Islamic culture and civilization in the discourse of the leadership of the Islamic Revolution of Iran. *Quarterly Journal of Political Planning of Space*. 5(1), 23-34. [Persian] URL: <https://B2n.ir/xr6267>.
- Naroui Nosrati, R., Jahangirzadeh, M. R. & et al. (2024). *The field of psychology of religion with review and criticism*. Qom, Imam Khomeini Educational and Research Institute. [Persian] URL: <https://B2n.ir/dj2137>,
- Nelson, J. M. (2009). *Psychology, Religion, and Spirituality*. Springer. URL: <https://doi.org/10.1007/978-0-387-87573-6>.
- Omidi, A., Aghavirdizadeh, L., & Feyzzadeh, S. (2024). Analysis of the educational role of women in the family environment from the perspective of Islamic culture with emphasis on the views of the Imams of the Revolution. *Cultural Psychology of Women*, 15(58), 95-110. [Persian] URL: [10.22034/jwcp.2023.709213](https://doi.org/10.22034/jwcp.2023.709213)
- Peykar, Z., & Shaygan, F. (2002). The role of women in realizing the second step of the revolution based on the statements of the Supreme Leader. *Women's Police Bi-Quarterly*, 16(36), 87-106. [Persian] URL: <https://B2n.ir/eb9735>.

- Rashid, R., & Kumari, D. M. (2016). Need and Importance of Female Education. *American Research Journal of Humanities and Social Sciences (ARJHSS)*, 2378-7031. URL: <https://B2n.ir/hy9661>.
- Schultz, D. P., & Schultz, S. E. (2017). *Theories of Personality. eleventh edition. United States of America*. Cengage Learning. URL: <https://B2n.ir/en2034>.
- Sorani, A., Mousavi Shakib, S. M., Niknam, S. M. Gh. (2023). Analysis of the Iranian Islamic lifestyle and the dimensions of the modern Islamic civilization in the second step of the Islamic Revolution. *Quarterly Scientific-Specialized Journal of Political Doctrine Studies*, 1(1), 52-71. [Persian] URL: [10.22034/saas.2023.195973](https://B2n.ir/saas.2023.195973).
- Stoll, R. (1989). *The essence of spirituality. In V. Carson (ed.). Spiritual Dimensions of Nursing Practice*. 4-21. Philadelphia, WB Saunde. URL: <https://B2n.ir/hr7183>.
- Tanyi, R. A. (2002). Towards clarification of the meaning of spirituality. *Journal of Advanced Nursing*, 39(5), 500–509. URL: <https://B2n.ir/te9538>.
- Tenenbaum, H. R., & Leaper, C. (2003). Parent–Child Conversations About Science: The Socialization of Gender Inequities?. *Developmental Psychology*, 39(1), 34–47. URL: <https://B2n.ir/qw8886>.